

HAYRETİ'NİN YENİCE ŞEHR-ENGİZİ

Mehmed Çavuşoğlu

Klasik Türk Edebiyatında şehr-engiz nevinin Priştineli Mesîhî (öl. H. 924/M. 1518) tarafından icâd edildiği hemen hemen umûmî bir kanaat olarak kabûl edilmektedir. Edirne şehrini ve bu şehrin güzellerini konu eden eserinde Mesîhî:

İlâhî buldurup sözüme ragbet

Bu şehr-engize vir şehr içre şöret

Dimezven kim basit-i hâke irgür

Melekler vasfıdur eflâke irgür

beyitleriyle bu nazım tarzının adını, mevcut bilgilerimize göre ilk defa kullanır. Fakat bu eserinde *şehr-engiz* ta'bîrini zikreden şâir, edebî nev'i kendisinin icâd ettiğine dâir hiçbir işâretde bulunmaz. Mesîhî ile hemen hemen aynı yıllarda Edirne Şehr-engizî yazmış olan Zâtî ise benim gördüğüm nushada¹ bu ta'bîri hiç anmıyor. Şehrengiz nevinin ilk defa derli toplu bir biçimde ele alan sayın Âgâh Sırrı Levend, bu iki şâirden hangisinin şehr-engiz nevinin icâd ettiğini bir soru olarak ortaya atıp tartıştıktan sonra, Mesîhî'de karar kılmaktadır². Bu ta'bîri tam bir tabîlîkle kullanan Mesîhî'nin edâsından ondan önce şehr-engiz terkininin kullanılmış olabileceği kuvvetli bir ihtimâl gibi görünmektedir.

Klasik şâirlerimizin çoğu eserlerini külliyat hâlinde toplamadıkları, divânlarında kısa manzûm ve mensûr edebî mahsûllerine her zaman yer ver-

1 Süleymaniye Ktb. Lala İsmail No. 443, yk. 161b-167b (kenarda). Bu şehr-engizin bir diğer nushası sayın Âgâh Sırrı Levend'dedir. Bk. *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde*, İstanbul, İstanbul 1958, s. 19 ve 139.

2 Bk. *aynı eser*, s. 14 v.d.

medikleri için, Mesîhî ve Zâtî'den önce ve sonra kimlerin bu nev'ide eserler verdiğini veyâ şeh'r-engîz ta'bîrinin önce hangi şâir tarafından kullanıldığını tesbit etmek şimdilik mümkün değildir. Kütübhânelerin -bilhâssa Türkiye ve Balkan ülkelerindekilerin- ilmî bir kataloğu elimizde bulunmadığı için yazmaların, özellikle mecmuaların içinde bulunan hazînelerin mâhiyetini bilemiyoruz. Âgâh Sırrı Levend'in adı geçen eserinde belirttiklerinin dışında, son yıllarda biri Yahyâ Bey'in Edirne Şehr-engîzi³, diğeri Hayretî'nin bu makale ile sunduğumuz Yenice Şehr-engîzi olmak üzere iki tânesine ben tesâdüf ettim. İshak Çelebi'nin (öl. H. 944/M. 1537) Üsküb Şehr-engîzi⁴ ile Mostarlı Hacı Dervîş'in Mostar Şehr-engîzi'ni Vanço Boşkov yayınladı⁵. İleride, yazmaların incelenmesi gelişip yayıldıkça, yeni şeh'r-engîzler ortaya çıkarılabilir. O takdirde Türk Edebiyatına mahsûs bu edebî nev'in mâhiyeti ve devirler boyunca aldığı ma'nâ ve değışiklikler daha kesin bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Bu makale ile Klasik Türk Edebiyatı ilgililerinin dikkatine sunduğum Hayretî'nin Yenice Şehr-engîzi'ne şâirin İstanbul kütübhânelerindeki divanlarından birinde tesâdüf ettim⁶. Maalesef başka bir nushası gözüme ilişmediği için metni tek nusha olarak sunuyorum. Hayretî'nin bu şeh'r-engîzi diğ'er şeh'r-engîzlerin çoğunluğunun ve kendisinin Belgrad Şehr-engîzi'nin⁷ aksine gâyet kısa olup, sâdece 73 beyitden ibâretidir. Bu şeh'r-engîzde ne münâcât, ne na't, ne de zamanın herhangi bir büyüğüne medhiye vardır. Bilindiği gibi, hemşehrisi Usûlî'nin de (öl. H. 945/M. 1538) bir Yenice Şehr-engîzi vardır. Bu iki şeh'r-engîzden hangisinin daha önce yazıldığı belli değildir. Hayatının son yıllarını kör olarak geçirmiş, Yenice şehrinde yerleşmiş ve orada göçmüş olan şâir, mümkündür ki bu eserini o sıralarda yazmıştır.

Şehr-engîz bir bahar tasvîriyle başlar: Bahar gelmiş, soğuk rüzgârlar dinmiş, çimenler yemyeşil olmuş, nergis, yâsemen, lâle, gül gibi çiçekler

3 Mehmed Çavuşoğlu, *Taşlıcalı Dukagin-zâde Yahyâ Bey'in İstanbul Şehr-engîzi*, TDED, C. XVII, s. 73.

4 *İshak Çelebi'nin Üsküb için yazdığı şeh'r-engîzi*, *Sesler*, IV, s. 39-40, Üsküb 1969, s. 58-68.

5 *Şehr-engîz u Turskoj Knjizevnosti ı Şehr-engîz o Mostaru*, Radovi, Knjiga VI, 1970/71, s. 173-211.

6 Fatih Millet Ktb, Ali Emîrî Ef. Manzûm, no. 124, yk. 103b-106a.

7 Mehmed Çavuşoğlu, *Hayretî'nin Belgrad Şehr-engîzi*, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, s. 2-3, İstanbul 1973-74, s. 325-356.

açılmıştır. Bülbüller mahabbet sözleri söylemekte, gül onu dinlemektedir. (Gül, bu edebiyatda, kıvrım kıvrım yapraklarıyla kulağa benzetilir). Güzel sözlü nâzik bir dostu şâire kendisindeki şâirlik cevherini hatırlatarak gül mevsiminin geldiğini, onun da bülbül olması gerektiğini söyler. Sonra devamla «Yenice şehrini firdevs cenneti görse gıpta eder. Her tarafı gonca ağızlı, gül yüzlü, servi boylularla doludur. Dîvâneleri, perişânları çok fakat bir bülbülleri yoktur. Pek fazla olan gönül alıcı güzelleri arasında en seçkin olanları bu on aymarçasıdır. Bülbül gibi konuş, seni güller dinlesin. Papağan gibi söyle ve bunları tavsîf et» der. Hayretî de «Ey nâzik dost! Bu teklifin boynumuza yük oldu; onu atalım, elimizden geldiği kadar söyleyelim. Nesi var nesi yok ortaya dökenleri kimse ayıplamaz. Ümîd ederim ki üstadlar beni bağışlarlar» diyerek bu on mahbûbun pâdişâhı olarak telakkî ettiği *Sipâhî-zâde* Mustafa ile güzelleri tasvîre başlar. Bu tasvirde ağırlık noktasını mahbûbların isimleri ve meslekleri etrâfındaki kelime ve ma'nâ oyunları teşkil etmektedir.

Birinci güzelin tasvîrinde şâir, güzelin *Sipâhî-zâde* sıfatını bir yana bırakır, ismi üzerinde durur. Mustafa, bilindiği gibi Peygamberin isimlerinden biridir. Bu isimle ilgili olarak *Ka'be*, *safâ* (Safâ aynı zamanda Mekke'de bir yer ismidir) kelimelerini zikretmekte ve Peygamber'in karakteriyle ilgili sıfatları saymaktadır.

İkinci güzelin adı *İbrahim*'dir. İbrahim peygamber'in babasının adı *Âzer* idi. Bu kelime aynı zamanda 'ateş' ma'nâsındadır. İbrahim peygamberi Nemrud ateşe atmıştı. Tanrı'dan gelen bir emirle ateş İbrahim'i yakmamış, bir gül bahçesi olmuştu. Bundan başka İbrahim'in oğlu *İsmail*'i kurban etmek istediği vak'ası da hatıra gelmektedir. Şâir burada «*Ona İbrahim derler. Âzer onu görseydi ateşlere yanardı. İsmail ona rastlasaydı canını onun için kurban ederdi*» diyerek İbrahim peygamberle ilgili unsurları zikretmektedir.

Üçüncü güzelin adı *Husrev*'dir. Burada *Husrev* ve *Şîrin* hikâyesinin bazı unsurları şâir tarafından kullanılmaktadır. Şîrin'e âşık olan *Ferhad*, Şîrin'in koyunlarının sütünü akıtmak için dağı yarıp bir tünel açtığı için, *Kûhken* diye de adlandırılır. Husrev'in atının adı *Şebdîz*, Şîrin'in atının adı da *Gülgün*'dur. Bunlardan ayrı olarak şâir *husrev* kelimesinin *pâdişâh*, *şîrin* kelimesinin *tatlı* ve *gülgün* kelimesinin de *gül renkli*, *kırmızı* mânâlarından da faydalanmaktadır. Böylece «*onların birisi tatlı sözlü Husrev'dir. Niçe Husrevler* (veyâ pâdişâhlar) *onun Kûhken'idir* (ona kavuşmak için dağlar

delerler). *Kendisine yalvaranların gözyaşını, nazın atına bindiği zaman gül renkli (kanlı) yapar»* diyerek bütün bu unsurları bir arada zikrediyor.

Dördüncü güzelin adı da *İbrahim*'dir. Burada şâir İbrahim peygamberin başka husûsiyetlerinden istifade etmiştir. Bunlar onun Kabe'yi binâ etmiş olması ve cömerdliğidir.

Beşinci güzelin adı *Yûsuf*'dur. Yusuf peygamber kısıkanç kardeşleri tarafından önce kuyuya atılmış, sonra bir tüccara, o tüccar tarafından da Mısır'ın firavundan sonra ikinci adamı olan bir şahsa satılmıştır. Yusuf peygamber güzelliği ile meşhûrdur. Şâir bu hususlarla ve Yusuf hikâyesinin diğer motifleriyle ilgili *birâder, mahbes, Mısır, hüsn, çâh*, gibi kelimeleri kullanmaktadır.

Altıncı güzelin adı *Murad*'dir. Bu kelime aynı zamanda *istek, istenen, maksad, meram* mâ'nâlarına da gelmektedir. Buradaki «*Dil ü cânun murâdı*» deyimini bu mâ'nâyı belirtmektedir.

Yedinci güzelin adı *Derzî* (terzi) *Mustafa*'dır. İslâm inancına göre peygamberlerin bâzıları insanoğluna bilmediği bâzı şeyleri öğretmek için gönderilmişler veyâ o vazifeyi yapmışlardır. Âdem peygamber ilk çiftçi olduğu gibi, Nûh peygamber de ilk gemicidir. Bunun gibi *İdris* peygamber ilk terzidir ve insanlara terziliği öğretmiştir. Terzi kumaşı keser, biçer. Bu kıt'adaki *İdris, pâre* (=parça), *kes* (=kesmek fiilinin kökü veya kesmekden emir), *kes* (=kimse), *atlas* (=feleğin dokuzuncu katı), *atlas* (=üzerinde hiçbir desen bulunmayan tek renkli ipek kumaş) kelimeleri bu husûsları ifade etmektedir.

Sekizinci güzelin adı *Alem Şâh*'dir. *Alem, bayrak, işâret, alâmet* mâ'nâlarına; *âlem, dünyâ kâinât* mâ'nâlarına, gelir. *Şâh* ise *sultan* mâ'nâsındadır. *alem* ve *tabl* (davul) saltanat alâmetidir. Bütün bu kelime ve kavramlar *Alem* ve *Şâh* ismiyle doğrudan doğruya veyâ dolaylı olarak ilgili olduğu için bu kıt'ada kullanılmıştır.

Dokuzuncu güzelin adı *Mehemmed*, mesleği de helvacılıktır. Bu kıt'ada daha ziyâde *helva* ve helvacılıkla ilgili kelime ve deyimler kullanılmıştır. *Şeker, halvâ-yı şîrîn, bâdem özü, tatlu* kelime ve deyimleri bu kabildendirler.

Onuncu güzelin adı *Huseyn*'dir. Bu, şâirin en çok beğendiği, en fazla takdir ettiği bir güzeldir. Bu kıt'ada da şâir Huseyn ismi ile ilgili tedâîlerde bulunmaktadır: Huseyn, Peygamber'in torunu, dördüncü *Halîfe Ali*'nin iki oğlundan biridir. Öbür oğlunun adı da *Hasan*'dir. Bu kelime aynı zamanda

hasen (güzel, güzellik) ma'nâsına da gelir. Ayrıca *Huseynî, Halvetî, Zeynî* islâm tarikatlarından üç tânesinin ismidir.

Bundan sonra sonuç bölümü gelmekte, şâir, Huseyn'in aşkına tutulduğunu, o aşkla içinin aydınlandığını, mahabbet potasında eridiğini söylemektedir. Bu aşk onun işlerini ve hâlini düzeltmiştir. Dünyâ zevkleri onun nazarında artık zillettir. Her türlü mâcerâ ile ilgisini kesmiş, tarikat yoluna girmiş, mutlak hakîkate ulaşmasına engel olan akli bir yana bırakmıştır. Kendi varlığından, nasıl bir hâle ulaştığından habersizdir. Artık kendisinin bir hiç olduğunun, bilgisizliğinin, değersizliğinin farkındadır. Bu kadar değersiz olan bir insan inci gibi sözler söyleyemez. Bir atasözüne göre '*Çok bilen çok yanılır*'. Öyleyse, sözü kısa kesmeli, '*Doğrusunu Allah bilir*' demelidir.

Hayretî'nin bu şehir-engîzi gerek muhtevâ, gerek söyleyiş bakımından kendisinin Belgrad Şehr-engîzi ile bile kıyaslanamayacak kadar düşük bir seviyededir. Bize *Yenice* şehri hakkında hemen hemen hiçbir şey vermez. Diğer şehir-engîzlerde bulduğumuz sosyal ve etnolojik bilgilerden hiçbirine bunda rastlamıyoruz. Sanat bakımından da Hayretî'nin ününe yakıştırılmayacak kadar düşüktür. Bununla beraber, şâirin şimdiye kadar bilinmeyen bir eseri ve şehir-engiz nev'inin yeni bir örneği olarak dikkate değer buldum.

YENİCE ŞEHR-ENGİZİ *

- 1 Yine oldu cihân yüzi münevver (103^b)
 Yine buldı bu zāl-i dehr zīver
 Yine hurrem olup güldi gülistān
 Açıldı güller oldu gonca hāndān
 Yine bir bī-dırahtuñ sāyebānı
 Müzeyyen eyledi şahñ-ı cihānı
 İrüp geldi yine nevrüz şahı
 Yaşadı gülşen içre bārgāhı
- 5 Geçüp taht-ı 'adāletde oturdı
 Nişān-ı zulmeti yerden götürdi
 Cihānuñ mihr ile baqdı yüzine
 Işındurdı kamuyı kendüzine
 Şu deñlü eyledi kim 'adl ile dād
 Şovukluk itmez oldu 'āleme bād
 Başına sīm ü zer alurdı nergis
 Gezerdi el uzatmaz idi bir kes
 Dimezdi gözün üstinde kaşuñ var
 Cihānı gezse kimse aña deyyār
- 10 Yeşillerle tonanmışdı çemenler
 Kamu gönlekçek idi yāsemenler
 Gülistān içre herbir serv-i ra'nā (104^a)
 Ki şan olmuşdı bir maħbūb-ı garrā
 Yine bir tāze 'āşık gibi lāle
 Yakup dāğ elde tutmuşdı piyāle
 Maħabbet sözlerin söylerdi bülbül
 Kulağ urmuş anı diñlerdi her gül

[*] Metinde başlık yoktur.

[8] «nergis» kelimesi «nerges» şeklinde yazılmıştır.

Didi bir yâr-ı nâzûk hûb-güftâr
Bi-hamdî'llâh ki sözde kudretüñ var

- 15 Çü vardur kudret ü hem tab'-ı mevzûn
Geçüp efsânelerden okı efsûn

Ki sensin 'andelîb-i gülşen-i cân
Demidür söyle ey murg-ı hoş-elhân

Hurûş eyyâmidur cûş 'âlemidür
Maḥabbet mevsimi cünbiş demidür

Bilürsin kim degüldür emânet
Bahâr eyyâmı geldi eyle kâmet

Gül irdi bülbül-i güyâ gereksin
Bahâr irdi yine şeydâ gereksin

- 20 Yeñice şehrini şimdi ḥuşûşâ
Görürse reşk ider firdevs-i a'lâ

Tolu her güşesi gonca-dehenler
Yüzi gül kâmeti serv-i çemenler

Egerçi vâlih ü şeydaları çok
Velî bir bülbül-i güyâları yok

Belî her serde var niçe hevâdâr
Velî yok nuḡk ider bir bülbül-i zâr

Öküsdür dil-rübâlar lîk mümtâz
Bu on meh-pâredür maḥbûb-ı ṭannâz

- 25 Demidür yine güyâ ol çü bülbül
Ki cân kulağı ile dinleye gül

Yine ṭuṭî-i güyâ gibi söyle
Bularuñ vaşfını taḳrîr eyle

Cevâbında didüm ey yâr-ı nâzûk (104^b)
Iralum boynumuzdan oldu çün yük

[18] Metinde «degüldür» ile «emânet» arasında boşluk bırakılmış ve «emânet» kelimesi «emenât» (?) şeklinde yazılmıştır.

*Diyelüm pādīşahum olduğınca
Baş üstine elümden geldüğınca*

*Çü varını virenler olmadı yad
Umaram kalmaya 'aybına üstād*

- 30 *Ol on maḥbūb şāhuñ pādīşāhu
Ki māt eyler ruḥıyla niçe şāhu*

1

*Sipāhī-zāde ismi Muştafādur
İşigi Ka'be-i ehli şafādur
Edeb kânı mürüvvet ma'denidür
Ḥayā ehli-vü 'işmet maḥzenidür
Ne diyem saña ben bir nürdür ol
Güneş gibi iñen meşhürdür ol*

2

- Levendāne biri bir nev-cuvāndur
Bir uğrun bākıcı bir bī-emāndur*
35 *Aña nām ile İbrāhīm dirler
Göreydi odlara yanardı Āzer
Ya İsmā'ile duş olsa o fettān
İderdi cānını yolında kurbān*

3

*Birisi Ḥusrev-i şirin-suhendür
Niçe Ḥusrevler aña Kūhkendür
Süvār oldukça Şebdizine nāzuñ
Yaşın gülgün ider ehl-i niyāzuñ
Güzeldür gerçi gāyet bī-bedeldür
Dirigā hem-nişini nā-maḥaldür*

4

- 40 *Birine daḥi İbrāhīmdür ad (105°)
Gönüller Ka'besin yapmakda üstād
Yüzdür nūr-i Haḳ ol zül-celālün
İşigi Ka'besidür ehl-i ḥālün*

Doyulmaz ni'met-i hüsnine anuñ
Degüldür aşu ol her bir gedānuñ

5

01

Birinüñ ismi Yusuñ ey birāder
Velî mahbesdedür hāli mükedder
Egerçi müşr-i hüsnê ol idi şāh
Dirigā şimdi olmuş meskeni çāh
45 İlahî dilerem ol nev-cuvānı
Bu bend-i guşşadan kırtar sen anı

6

Murād imiş birinüñ dañı adı
Ve lâki bu dil ü cânuñ murādı
Perî şuretlü bir simin-bedendür
Dirigā hem-nişini ehremendür
Ne bilsün kadrini şāhib-kemālün
Ya hālinden ne duysun ehl-i hālün

7

Birisi dañı Derzî Mustafādur
Dile bir pāresi çok dil-rübādur
50 Şu kim terk eyledi pāşinde cânı
Bulur İdris gibi zindegānı
Nice medh eyleyü bilsün anı kes
Ki bir āvāresidür çarh-ı aqlas

8

Birisine dañı dirler 'Alem Şāh (105^b)
Kim oldur 'ālem-i hüsnê şehensāh
Anun kim bendesi sulţān-ı gamdur
Fiğān şabli durur āhu 'alemdür
Dañı nev-reste-i bir goncā terdür
Gamından kullarınıñ bi-hāberdür

9

55 Birisi dañı Halvāci Mehemmed
Hüveydādur yüzinde nūr-i Ahmed
Sözi şekker lebi halvā-yı şirîn
Gözi bādem özidür fitne-āyîn

Yolında şol ki virmez tatlu cânı
İrişmez hân-ı vaşla rāyegānī

10

- Birisidür benim öz kendü cânım
Anuñla zindeyem oldur revānum
Huseyn adı hasendür hulķı anuñ
Odur ger var ise rûhı revānuñ
60 Gönül ne Halveti oldı ne Zeyni
Huseyni göricek oldı Huseyni
Huseyniñ 'ışķına yandurdı dāğı
Uyandurdı yine cānda çerāğı
Oluban tekye-i 'ışķında ābdāl
Maħabbetden yidüm esrār-ı kattāl
Maħabbet pūtesinde kāl oldum
İşüm altun idüp hōş-hāl oldum
Okudum lezzet-i dünyayı zillet
Göründi gözüme miħnet maħabbet
65 Ki her bir mācerādan yuyuban el (106°)
Cünün iline gıdüm bağlayup bel
'Aceb şeydā 'aceb dīvāne oldum
Bilimem n'idüğümi yā ne oldum
Sözümde kemligüm bī-hadd ü gāyet
Dutuñ ma'zūr 'özüüm bī-nihāyet
Kimem kim kaıradan şāhum kemem ben
Ki gevher gibi söz nazm eyleyem ben
Kişi her ne ki bilse anı söyler
Ne bilem ben ki sözüm ola gevher
70 Eger 'özüüm dutulmaz ise maħbül
Muıarrer ben daħi eksüklüğüüm bol
Kerem ehli eger dutarsa ma'zūr
Kara yazılı nāmem ola pūr-nūr
Meşeldür Hayrefi meşhūr añulur
Kişi çok söyledükçe çok yañulur
Gerekdür muıtasar itmek cevābı
Okı va'llāhi a'lem bi's-şavāb ı

[60] Bu beyitten sonra metinde bir satırlık boşluk var. Ben de aynen muhafaza ettim.

YENİCE ŞEHR-ENGİZİ'NE EK

Hayretî'nin yukarıda metnini sunduğum şehr-engizinin bulunduğu nushada, adı geçen eserin hemen arkasında (yk. 106^a-109^b) bir uzun şiiri daha yer almaktadır. Bu şiir 96 beyitten ibâret olup Şehr-engiz'den 23 beyit fazladır. Hayretî bu şiirinde Şehr-engiz'de övdüğü güzellerden bir kısmını yermiştir. Aşağıda metnini sunduğum şiirin, Yenice Şehr-engizi'nin yergi üslûbunda yeniden düzenlenmiş şekli olduğu muhtevâsından bellidir.

Bu eser de Yenice Şehr-engizi gibi ilkbaharda, nevrûzda aynı mevsimde yazılmıştır. Her iki eserin bir diğerini tamamladığı:

Şehr-engiz'de :

Yine buldı bu zâl-i dehr zîver (1. beyit)

Ek-şiirde :

Bu zâl-i dehr dönmişdi cuvâna (2. beyit)

Şehr-engiz'de :

Açıldı güller oldı gonca handân (2. beyit)

Ek-şiirde :

Gülerdi gonca açılmış idi gül (3. beyit)

benzeri mısralardan belli olduğu gibi, Şehr-engiz'de andığı on güzelden dördünü burada isim ve meslekleriyle anışından da ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz bu şiir adıgeçen Şehr-engiz'deki güzelleri konu edinmektedir. Şu da var ki, Hayretî Şehr-engiz'de andığı on güzelden İbrahim'i (Şehr-engiz'de iki İbrahim var. Bunlardan hangisinin ek-şiirde konu edinilen olduğu anlaşılmıyor), Pabuççu Murad'ı, Terzi Mustafa'yı (bunun da ismini değil, mesleğini zikretmektedir) ve Helvacı Mehmed'i anmakta, birisini adını söylemeden yererken Şehr-engiz'de adı geçmeyen Mahmud adlı bir güzelden söz etmektedir.

Kısaca söylemek gerekirse Hayretî onuncu beyitte :

Bu zāl-i dehr dönmişdi cuvāna
Güler yüzlü nigār-ı mihribāna

Gülerdi gonca açılmış idi gül
Geh ağlardı gehi gülerdi bülbül

Gülüñ ağlardı ummayup vefāsın
Gülerdi görmeyüp hüsni bakāşın

- 5 Dir idi gerçi gayet bî-vefādur
Bi-ḥamdî'llāh ki hüsni bî-bakādur

Bu hāletde iderken bir niçe bār
Gehi geşt-i çemen geh seyr-i gülzār

Gehi seyr-i kenār-ı āb iderken (106^b)
Geh اكلتمز (?) şārāb-ı nāb iderken

Göz ucundan gehi kan ağlarıduk
Gönülden geh firāvān ağlarıduk

Añup dilberlerimizden hikāyet
İderduk gāh şükr ü geh şikāyet

- 10 Ögüp şehriñ gehi dilberlerini
Lebi şükker boyı 'ar'arlarım

İçerduk her biriniñ yādına cām
İşit āhır nice oldı serencām

Bu hāl içre didi yārān-ı pür-derd
Açıl yine demidür nitekim verd

Çü bülbülsin niçün güya degülsin
Ne şifisin ki şekker-hā degülsin

Çü güllerdür güzeller bülbül ol sen
Olar şehdür du'acı bir kul ol sen

- 15 Söze başla dilüñi bülbül eyle
Bize mey şun yine hoş gulgul eyle

ayb'ın içinde 'ayb'ın'ın yerine 'ayb'ın'ın kullanılması

[6] bār : metinde بَار «eyār» şeklinde de okunacak şekilde yazılmıştır.

*Ki ma'nî mey durur meydân durur söz
Gönüldür pehlevân çevgân durur söz
Esirüz her birimiz bir cuvâna
Virüp âzâdelik iki cihâna*

*Oları medh kıl biz şâd olalum
Okuyup guşşadan âzâd olalum*

*Geh eyle gerd-i gerdündan hikâyet
Geh eyle derd-i her dündan şikâyet*

20 *Geh ağla dîde-i hûn-bâr elinden
Gehî dilden gehî dildâr elinden*

*Çü yârândan işitdüm bu kelâmu
Ele aldum suhan bezminde câmu*

*Hemân-dem söze başladum idüp cüş
Gül itdi cân kulağıyla anı güş*

*Biraz didüm perîşânlıklarumdan (107^a)
Belâ bezminde hayrânlıklarumdan*

*Getürdüm emr-i yârâm yirine
Hemân-dem başladum ben her birine*

25 *Dehân açdum didüm bir medh-i dil-keş
Kimine gelmemiş lâkin inen hüş*

*Görüp bizden niyâz arturdılar nâz
Cefâ vü cevre itdiler ser-âgâz*

*Vefâ yirine itdiler cefâyı
Hiç artuk itmediler merhabâyı*

*Yakınlık umduğumca irdi dūrî
Hemân-dem hicve başladum zarūrî*

*Didüm b'llâhi ey divâne gönülüm
Belâlar şem'ine pervâne gönülüm*

[25] İkinci mısraın sonunda «hüş» kelimesi kafiye yönünden bakıldıkda «haş» diye okunmakta ise de, ben kelimenin imlasını muhafaza etmeyi uygun gördüm.

- 30 Özüñi göz göre odlara yakma
 Şu gibi dāyim alçaqlara aqma
 Ne umarsın bu birkaç pür-cefādan
 Vefā mu gele dirsın bī-vefādan
 Degüldür çün bularuñ dāmeni pāk
 Eliñ çek var ise ger sende idrāk
 İderler nāzı ger itseñ niyāzı
 Şeker sözden yeg alurlar piyāzı
 Fāzilet yanlarındadır fāzihāt
 Sögülmek yeg işitmekden naşihāt
- 35 Kelāğ āvāzı yeg bülbül sözinden
 Hās u hāşāk gökçek gül yüzinden
 Yeg olsa yanlarında tañ mu ger dün
 Çün ekşer dūna māyildür bu gerdün
 Kaçan başlasalar sihr ü füsūna
 Hıyel ta'lim iderler dehr-i dūna
 Çü güş itdi gönül benden bu peñdi
 Kabül idindi vü gāyet begendi
 Didì ol dañi ey tab'-ı füsün-sāz (107*)
 Demidür hicve kıl sen dañi āgāz
- 40 Kim olsun yine ma'nī-dār u mevzūn
 Lañife şüretinde oqu efsūn
 Oqu bir bāb ile ra'nā leñāyif
 K'aña erbāb-ı ma'nī ola tñyif
 Bu şehriñ şol gözi āhūlarını
 Eger nık ü eger bed-hūlarını
 Kaçuban 'aşıkından 'ār idenin
 Varup nā-ehl ile bāzār idenin

[32] Eliñ: bu kelime metinde harekeli olarak اَلِكْ şeklinde yazılmıştır.

[35] Hās: metinde «Har»

Kabül itmeyüp 'aşık virse cânı
 Koculanı: gâyra rāyegānı

45 Kaçuban ehlden serkeş olanın
 Varup nā-ehl olana eş olanın

Yüzine bakmayüp şahib-kemāliün
 Gözi yaşın aqidup ehl-i hālün

Geçüben yanımızdan merhabāsuz
 Şuları kim kocar her bir yakāsuz

Niceyse her birin nāk ü eger bed
 Birin maqbül idüp iime birin red

Bilüben gördüğün ahvāli söyle
 Niceyse cümle hasb-i hālī söyle

50 Bularuñ her birini pāk ü nā-pāk
 Eger medh ü eger zem söyle bī-bāk

1*

Ne kimse hātrını yıķ ve ne yap
 Niceyse hasb-i hālī söyle yap yap

Dimem adın biri bir pür-cefādur
 Heman 'aybı be-gāyet bī-vefādur

İder merdüd ehl-i derd olanı
 Kabüli idiniür nā-merd olanı

Bize yıllar geçer virmez selāmi (108°)
 İder düşmanlar ile nüş-ı cāmı

55 Alup zulm ile benden ah o zālīm
 Qarār u şabr u dükendi mecālīm

Dilerem derd-i 'ışķa düşe nāgeh
 Ola tā kim benüm derdümden āgeh

[49] Bu beyitin ve 51. beyitin ikinci mısralarındaki «hasb-i hālī», metinde «hasb ü hālī» şeklindedir.

[*] Metinde bir satır boş bırakılan bu kıta başlarını ben numaraladım.

2

- Birisi Seyyid-oğl' İbrâhîm adı
 Hevâ bengileriniñ çaq murâdı
 Yiyüp aç gözlüler hân-ı vişâlin
 Emerler dem-be-dem la'li zülâlin
 Hevâdâr olana ol serv-i ser-keş
 Yidürmez hân-ı vaşlından velî keş
 60 İdemem Ka'be küyün ben ziyâret
 Yir imiş anı her bir bî-halâvet
 Dilerem şol gözi ahû nigârı
 Hudâyâ kılma her kelbün şikârı

3

- Biri dahi Murâd-ı pür-belâdur
 Raqîbe mihr ider cevri bañadur
 Pabuççu dilberi bir nev-cuvândur
 Penâh-ı 'âlem ü püşt-i cihândur
 Nic'itsün tirşesine cân virenler
 Mahall olsa öpüşmekde mişenler
 65 Yüzün görmege mûm çiriş geçenler
 Velî o lutf il'olur ter s..enler
 Yeder gerçi bizi bir rişte ile
 Şatarmış niçesini deste ile

4

Birisi dahi bir derzî güzeldür (108^b)
 Dirîgâ lik gâyet mübtezeldür

[57] İlk mısra vezin bakımından düzensizdir.

[58] İadî: metinde لعل «la'l» veya «la'l-i» şeklinde okunacak biçimde yazılmıştır.

[63] 'âlem ü: metinde «ü» yoktur.

[64] mişenler مشنلر kelimesindeki «mişen» meşin olmalı. Beyitden topluca bir anlam çıkmıyor.

[65] İkinci mısra' metinde ولی او لطفه اول ترسکنلر şeklinde yazılmıştır. Bundan da bir anlam çıkaramadım.

Uruban baña bir bend ile zencir
 Olurmuş gayra bir ters ile nahtir
 İder 'uşşāka bī-endāze nāzi
 Şatar kat kat rakīb urup (?)

- 70 Eger yüz döndürüp āvāresinden
 Kesilmezse o yüzi karasından
 Varup olursa yarı her kabānuñ
 S..em iç astarın ben daħi anun

5

Biri de bir güzeldür adı Maḥmūd
 İder nā-ehli maḥbūl ehli merdūd
 İşi 'ayyārlik şan'atda 'attār
 Gözi āhū şaçıdur misk-i tātār
 Terāzū-vār olmaz saña māyil
 Keñünde dirhemüñ yoğ ise ey dil

- 75 Rakīb ile durur bāzārı her dem
 Şatar 'uşşākı nic'itsün bir ādem
 Niyāz itdükce eyler bize nāzi
 İçer düşmanlar ile hoş ayazı

6

Birisi daħi Ḥalvācı Meḥemmed
 Bizi dükkān-ı vaşlından idüp red
 İdüp önünde sini sinesini
 Şunar her bir mezāka halka çini
 Peşimān eyleyüp 'uşşākı cāndan
 Rakībe zelbiye şunar dehāndan

[68] ters ile: metinde ترسله şeklinde yazılmıştır.

[69] İkinci mısra'ın kafiye kelimesi yazılmamış.

[70] Biri de: Buradaki «de» yi vezni doldurmak için ben ilâve ettim.

[78] mezāka: metinde «mezāka» şeklinde. Bu ikinci mısradan bir anlam çıkmıyor.

- 80 *Virür 'uşşâka acı acı sözler*
Rakîbe illâ tatlu tatlu gözler
Çün acı geldi ol güftâr-ı şîrîn (109°)
Bu hicve umaram kim ide tahsîn
Çü medh olmadı yanlarında maqbûl
Bize de hicve oldu Hayretî yol
Nice medh eylesün bunları âdem
Ki yegdür yanlarında medhden zem
Nice öge bile her kişi hîzi
Ki yâr idine her bir bi-temizi
- 85 *Nice sevsin kişi şol zîşt-hüyı*
Ki seçmeye yaramazdan eyüyi
Gönül şol pâdişâha olmağul kul
Ki tâ nâ-ehl ola yanında maqbûl
Hevâdâr olma şol serv-i revâna
K'ola her bir pelîd ile revâne
Şu gül için yanıp yakılma zinhâr
Ki ola hâr u kâşâk ile ol yâr
Şu gonçayçün yakañı eyleme çâk
Ki dâmânı iñerde olmaya pâk
- 90 *Şu serv ayağına akıtma yaşı*
K'ola bâğ-ı vefâdan taşra başı
Şakın bezm-i gamında içme câmu
Şunuñ kim yad ile içe müdâmu
Şarâb-ı 'ışkî ile olma serhõş
Anuñ kim ideler la'li meyîn nüş

[84] her: metne sonradan ilâve edildiği mürekkebinden anlaşılıyor. / hîzi: bu kelime metinde «hîzi حيزى» şeklindedir.

[92] ideler la'li: metinde «أيدله لى» «ide la'li» şeklindedir.

*Şu meh-rü mihri ile olma mecrür
Ki ol hercâyîlikla ola meşhür*

*Nazar kıлма yüzi ayına zinhâr
Ki çok yüz görmiş ola âyine-vâr*

95 *Vefâ görmedi bunlardan erenler
Ki bir añîlur oğlanlarla zenler*

*Sunarlar saña tiryâk isteseñ sem (109°)
Budur ben bildüğüm va'llâhi a'lem.*